

WALLENSTEEN, JOHAN PETER, HAMMARSTEDT,
EDV

Vidskepelse, vantro och huskurer i
Danderyd och Lidingö i slutet af
1700-talet : af J.P. Wallenstein ; utg.
av E. Hammarstedt.

1899

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

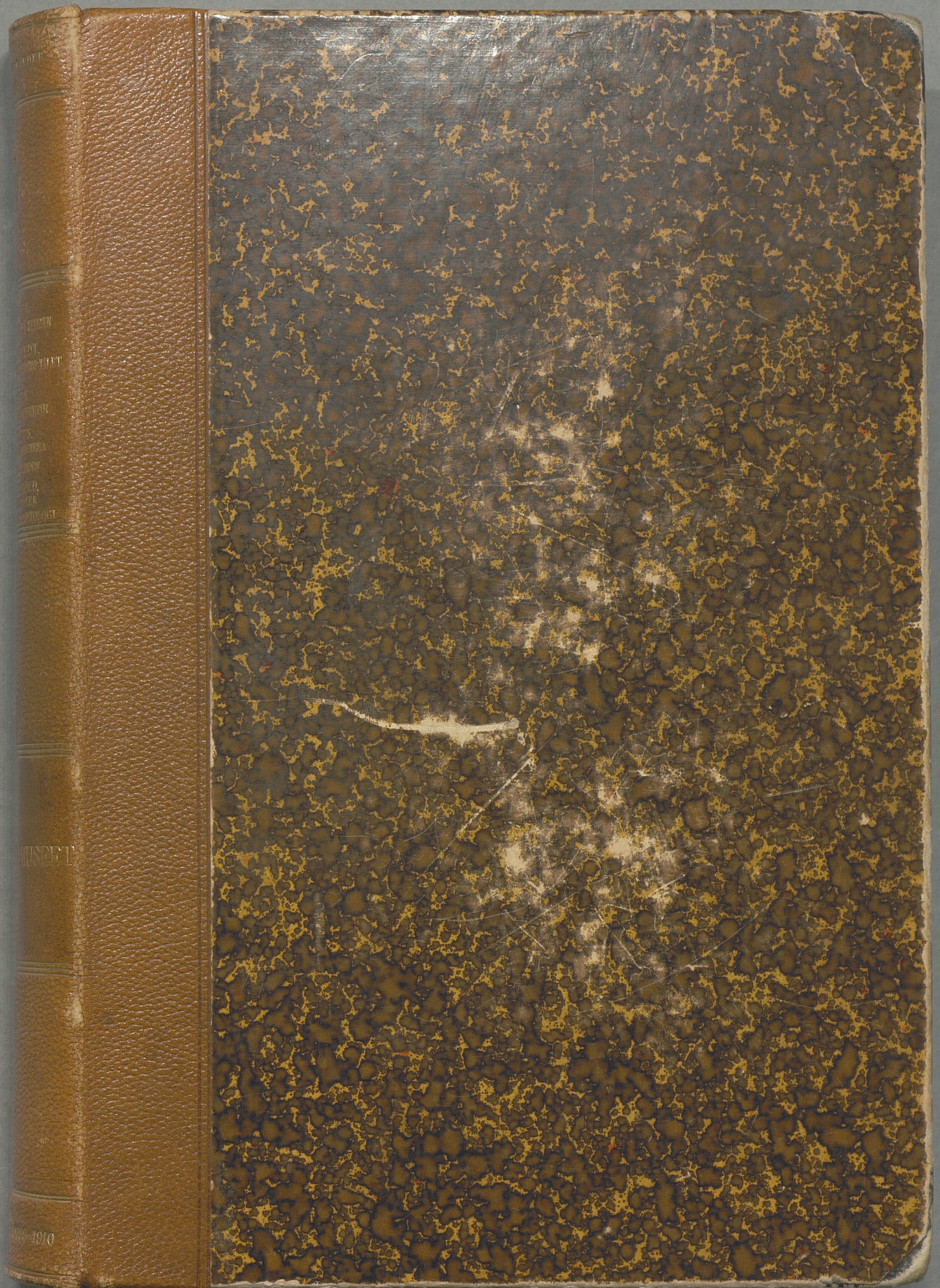
Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

THE
MUSEUM
OF
THE
CITY OF
NEW YORK

MUSEUM

1910

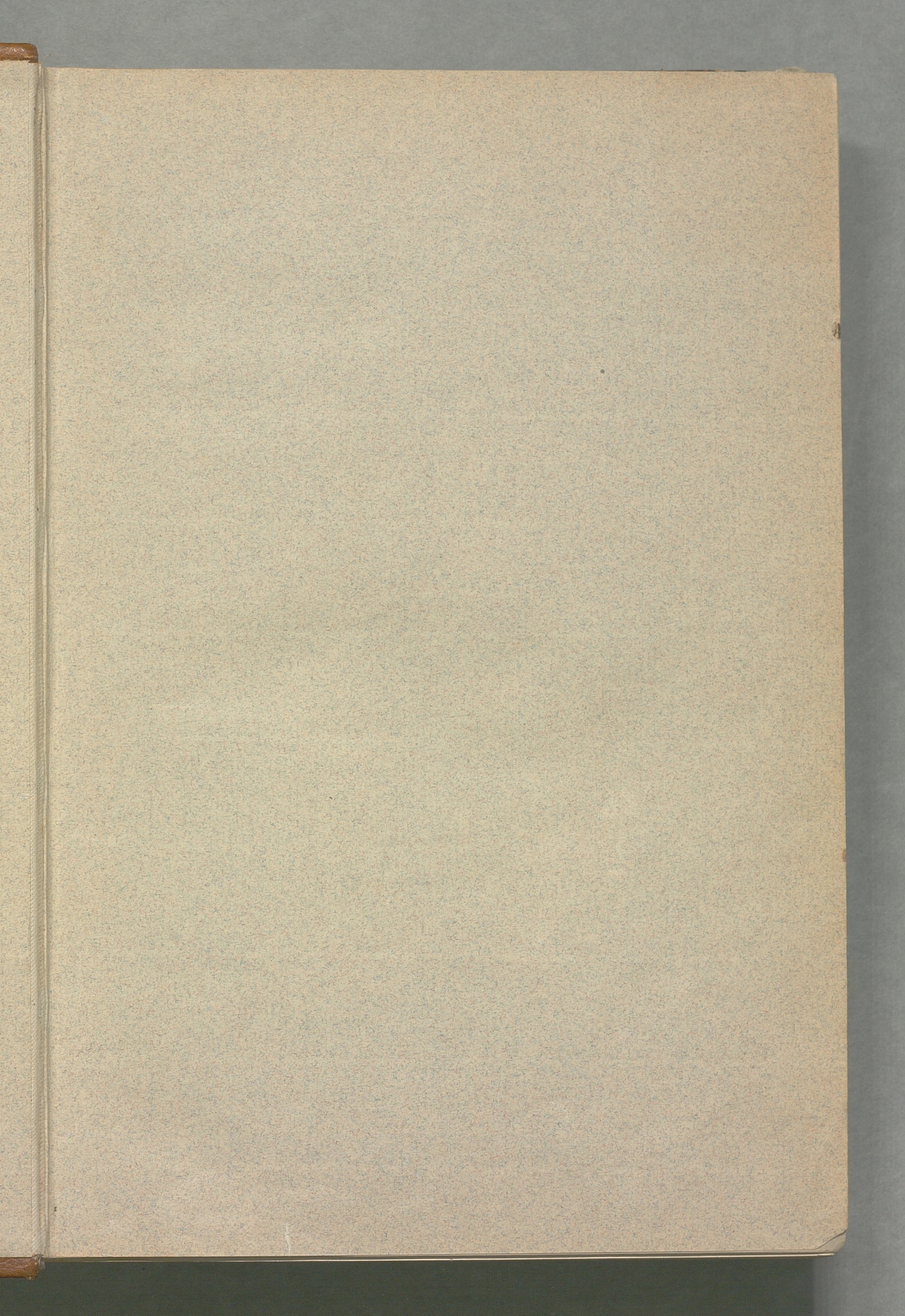
Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

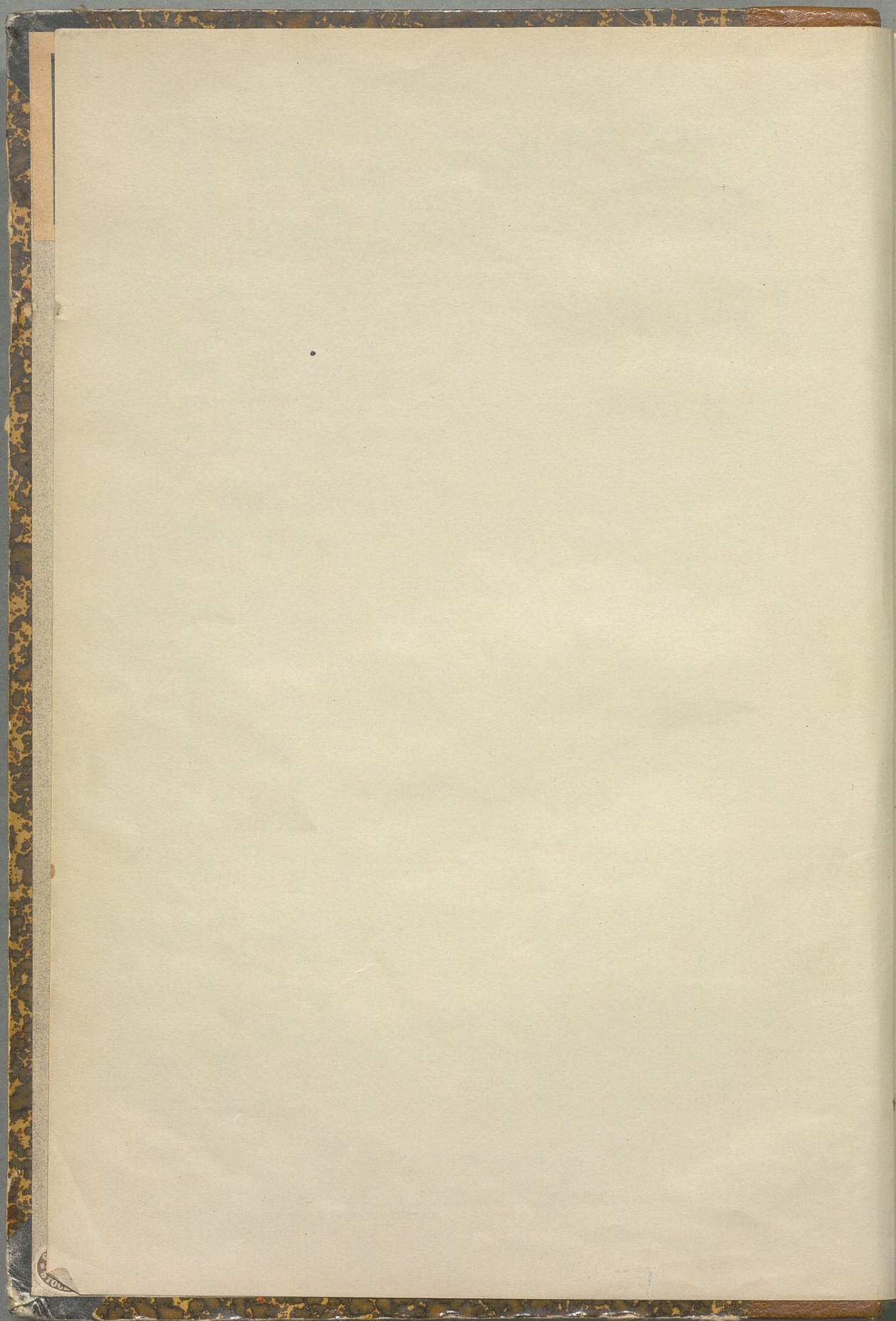
Kult.-hist.

Sv.

Saml.

Kult. h.
Sw.
0

BIDRAG TILL VÅR ODLINGS HÄNDER
UTGIFNA AF ARTUR HAZELIUS.

VIDSKEPELSER,
VANTRO OCH HUSKURER

I DANDERYD OCH LIDINGÖ

I SLUTET AF 1700-TALET.

Af arbetet **Bidrag till vår odlings häfder** hafva följande delar utkommit:

1. **Finland i Nordiska museet.** Några bidrag till kännedomen om finnarnes gamla odling. Af **G. Retzius**. Med 95 träsnitt samt en karta öfver Finland. IV. 176 sid. Stockholm 1881. Pris: 3 kr.

Af denna del har utkommit en tysk öfversättning:
Finnland im Nordischen Museum von **Gustaf Retzius**. Autorisirte Übersetzung von **C. Appel**. Mit 93 Illustrationen und 1 Karte von Finnland. VIII. 158 Seit. Berlin 1885.
2. **Ur de nordiska folkens lif.** Skildringar, utgifna af **A. Hazelius**. Första och andra häftena. Med 61 träsnitt. VIII. 160 sid. Stockholm 1882. Pris för hvartdera häftet: 1 kr. 50 öre.
4. **Lifvet i Kinds härad i Västergötland i början af sjuttonde århundradet.** Anteckningar ur häradets domböcker. Af **G. Djurklou**. VI. 88 sid. Stockholm 1885. Pris: 2 kr.
5. **Byskomakaren Jonas Stolts minnen från 1820-talet.** Anteckningar från Högsby socken i Småland, utgifna från **Nordiska museet**. Med 25 träsnitt och en karta öfver trakten kring Högsby. III. 94 sid. Stockholm 1892. Pris: 2 kr.
6. **Om nyckelharpospelet på Skansen.** Anteckningar af **K. P. Leffler**. Med 4 träsnitt. 115 sid. Stockholm 1899. Pris: 3 kr.
7. **Vidskepelse, vantro och huskurer i Danderyd och Lidingö i slutet af 1700-talet.** Anteckningar af **J. P. Wallenstein**. Utgifna af **E. Hammarstedt**. IV. 22 sid. Stockholm 1899. Pris: 75 öre.

Till utgifning förberedas:

2. **Ur de nordiska folkens lif.** Fortsättning och slut.

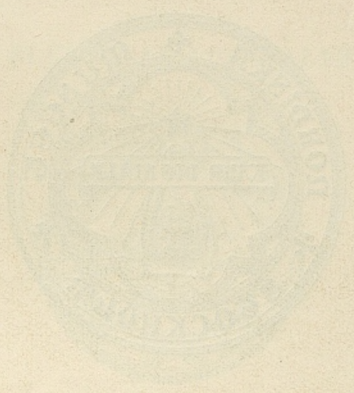
Denna afdelnings första del, som utgör ett helt för sig, skall omfatta 6 häften, hvartdera om 5 ark och till ett pris af 1 kr. 50 öre. Äfven de följande häftena skola förseas med talrika träsnitt.

3. **Lappland i Nordiska museet.**
-

1872

1872

VEREINIGTE STAATEN VON AMERIKA

ACTOR HAZELTON

VEREINIGTE STAATEN VON AMERIKA

DEPARTMENT OF COMMERCE

BIDRAG

TILL

VÅR ODLINGS HÄFDER,

UTGIFNA AF

ARTUR HAZELIUS.

7.

VIDSKEPELSER, VANTRO OCH HUSKURER
I DANDERYD OCH LIDINGÖ I SLUTET AF 1700-TALET.

VIDSKEPELSER,
VANTRO OCH HUSKURER

I DANDERYD OCH LIDINGÖ

I SLUTET AF 1700-TALET.

ANTECKNINGAR AF J. P. WALLENSTEEN.

UTGIFNA AF

EDVARD HAMMARSTEDT.

STOCKHOLM 1899.

Tryckt hos IVAR HÆGGSTRÖM 1899.

Här följande mer än hundraåriga anteckningar finnas införda i en i Danderyds kyrkas arkiv befintlig handskrift. Denna, en rätt diger foliant, bunden i skinnband, bär å främre pärmen i guldprässa-ning titeln: »Danderyd och Lidingö församlingars antiquitets bok. 1772.» Någon skriven titel finnes ej, men å samma pärms insida träffas en anteckning, att boken blifvit nämnda år skänkt »in Blanco af Församlingarnes Patronus Högvälborne Herr Baronen Öfversten och Riddaren af Kongl. SvärdsOrden Joh. Gabriel Baner till Danne-ryds Kyrka, med anmodan till då varande och efterkomande kyrko-herdar i Danneryd och Lidingö, att deruti uppteckna allt hvad som kan röra Banerska Familien, eller i något måtto nämnde församlingar, des prästerskap, kyrkor, gårdar, m. m. eller händelser, som märk-värdige deruti sig tilldragit. Denna sama bok har blifvit börjad och nästan fullskrifven af J. P. Wallensteen, kyrkoherde.» Såsom af en efterskrift angifves samt äfven af en öfverblick af bokens text lätt ses — den senare författaren har använt nystil — har en annan person, Wallensteens efterträdare kyrkoherden P. D. Lundström, till någon liten del fortsatt arbetet, men hvad beträffar här återgifna uppteckningar om vidskepelse, vantro och huskurer, hvilka i förbi-gående sågdt utgöra endast en jämförelsevis ringa del af bokens inne-håll, förskrifva de sig uteslutande från kyrkoherden Wallensteens hand.

Om denne med ingalunda vanlig andlig vakenhet och mångsidighet begåfvade man üro vi i tillfälle att dels efter den här anförda handskriften, dels äfven efter Uppsala och Linköpings stifts herdaminnen¹ meddela följande.

Johan Peter Wallensteen föddes i Säby socken i Småland den 20 september 1750. Föräldrarna voro ryttmästaren Nils Christian Wallensteen och Hedvig Lovisa Bäfverfeldt. År 1771 blef W. student i Uppsala, 1775 huspredikant hos generalen grefve J. Cronhjelm i Norrköping, 1776 extra ordinarie bataljonspredikant vid Östgöta infanteriregemente och 1781 utnämnd till kyrkoherde i Danderyd och Lidingö församlingar invid Stockholm, hvilken plats han dock ej tillträdde förr än 1783. Samma år gifte han sig med Regina Sophia Albertina Ridderstråle, med hvilken han hade, utom en vid spädd ålder död dotter, sönerna Johan Christian, född 1794², och Nils Fredrik, född 1796³. År 1793 erhöll W. hofpredikantvärdighet och 1796 prostititel. Fyra år senare transporterades han till Kuddby regala pastorat i Östergötland, valdes 1805 till kontraktsprost och utnämndes samma år till riddare af vasaorden. Sistnämnda år dog hans första hustru, och han ingick nytt äktenskap med Anna Gustava Lejonadler. W. dog den 5 januari 1820.

Under den tid W. tjänstgjorde i Danderyd var han för »den stränga ordning och laglydnad han sökte införa och vidmakthålla icke alltid omtyckt, men värderades och saknades mycket efter aflyttningen». Om sitt utseende har han själf antecknat, att under hela hans vistelse i sistnämnda socken där ej fans någon karl, som kunde med honom mäta sig i kroppslängd. Denna öfversteg tre alnar. Med detta ansenliga yttre förenade han kraft så väl i andligt som, hvad ännu den tiden ej sällan tarfvades, äfven i kroppsligt hänseende. En hans biograf säger, att »han var en stark karl», och af hans egna anteckningar om ett bondbrylllop i Danderyd, vid hvilket en illasinnad person genom att samtidigt aflossa tvänne pistolskott under buken på hans häst förgäfvades sökte bringa honom att bita i gräset,

¹ J. E. FANT: *Uppsala ärkestifts herdaminne*. Uppsala 1843—1845. — J. I. HÅHL: *Linköpings stifts herdaminne*. Norrköping 1846—1847. — Om Wallensteenska släkten se J. G. ANREP: *Svensk släkt-kalender*. Årg. 2. Stockholm 1885. S. 306.

² Död såsom prost i Kuddby 1868.

³ Död såsom statsråd 1877.

framgår, att han äfven var en sadelfast ryttare. För tiden rätt kännetecknande är ock ett drag, som anförts, nämligen det att han vid en hetsigare kyrkstämman blifvit af bönderna, därigenom att dessa med afsikt trängt fram mot ordförandebordet, klämd mellan detta och väggen. Visserligen drager en senare biograf, författaren till Linköpings stifts herdaminne, sanningsenligheten häraf i tvifvelsmål, men onekligt är, att hos båda parterna fans rätt mycket, som talar för uppgiftens öfverensstämmande med verkligheten, och däraf följer ingalunda med nödvändighet, att förhållandet dem emellan eljest alltid varit spändt. Tvärt om finner man, att W:s församlingsbor högt skattat sin kyrkoherde, ja åtminstone vid ett tillfälle till och med velat med lekamliga vapen kämpa för hans anseende.

På ålderdomen skall den viljekraft, hvilken utmärkte W., såsom så ofta är fallet, hafva urartat till envishet. Hos så väl Gustaf III som Gustaf IV Adolf stod han i stor ynnest. Vid den senares afsättning vägrade han att därom från predikstolen uppläsa kungörelsen, men måste omsider gifva vika. Belysande för W:s praktiska insikter är, att han tre gånger belönades af Patriotiska sällskapet, nämligen 1772 med silfverpenning för förbättring af handsprutor, 1799 med silfvermedalj för bästa anvisning att under missväxtår underhålla boskap och slutligen 1800 med guldmedalj för bästa svaret på frågan, hvilka författningar varit eller då ännu voro för det svenska landtbruket gagneliga eller skadliga, samt äfven, att han, utom en 1778 utkommen matrikel för Linköpings stift, vid sidan af en del smärre afhandlingar i tidningar och tidskrifter år 1804 utgaf en undervisning om salpeters beredning.

I kyrkoherden Wallensteen träffa vi slutligen, och detta är här hufvudsaken, en person, som hörsammat pagehofmästaren F. Westerdahls maning till prästerskapet i förordet till kyrkoherden J. Gaslanders »Beskrifning, Om Allmogens Sinnelag, Seder o. s. v. i Wässbo Härad»¹, att i hvarje socken anmärka hvad som kunde bidraga till en allmän svensk folkbeskrifning. Det är, såsom man finner, nio år efter nämnda arbetes utkommande, som Wallensteen begynt sina uppteckningar, och att han därvid haft sin småländske ämbetsbroder till föredöme är uppenbart. Vare i förbigående sagdt, att denne syn-

¹ 1 uppl. Stockholm 1774.

barligen i sin tur påverkats af den mångsidigt store C. von Linnés äfven på den svenska folkvetenskapens område mäktigt ingripande verksamhet och väckande inflytande. Ehuru Wallensteens anteckningar visserligen hvarken till ålder, omfång eller utförlighet kunna mäta sig med Gaslanders, synas de dock af fulla skäl förtjäna att räddas från glömska. Bortser man från Gaslanders, torde nämligen knappast finnas tryckt någon samtida på svenska affattad så fullständig samling af iakttagelser inom folktrons område under förra århundradet. Äfven synes samlingen, stäld vid sidan af den gaslanderska och andra, ega ett särskildt odlingshistoriskt värde, därför att hon skänker en inblick i allmogebefolkningens dåvarande andliga tillstånd i en omedelbart intill hufvudstaden liggande ort. Att däri rätt mycket ingår, som återfinnes i andra likartade arbeten, är en nödvändighet och förringar ingalunda det helas värde, alldenstund dessa uppgifter bidraga till fullkommande af kännedomen om spridningsområdena för de skilda sederna och åskådningsformerna.

Vid tryckningen af kyrkoherden Wallensteens anteckningar har författarens skrifsätt, ehuru hvarken till stafning eller skiljetecken följdriktigt, bibehållits, dock med det undantag att *f* och *w* utbytts mot *s* och *v* samt att skriffer af alldeles tillfälligt slag rättats. Dess utom har texten, som i urskriften i regel, oberoende af innehållets växlande kynne, skrifs i ett till hoga flytande sammanhang, här efter innebörden fördelats i skilda stycken. Slutligen har utgifvaren ansett sig böra utesluta dels ett par tre satser, hvilka genom det antecknades beskaffenhet skulle på många håll väcka anstöt, och som dess utom torde vara af mindre vetenskaplig betydelse (sid. 2 och 16), dels äfven några onödiga upprepningar, hvilka genom glömska hos författaren insmugit sig (sid. 6, 12 och 17). Dessa ställen äro angifna med upprepade tankstreck.

EDVARD HAMMARSTEDT.

Vidskepelsor, vantro och huscurer i Danneryd och Lidingö

vid år 1783 och fl. år.

Hvad som härom komet att anföras, må icke alt anses såsom eget för desse socknar. När man vet att folk hitflyttar från alla Landsorter i Riket och här allenast kort tid vistas, så må man icke undra om de ock föra den vantro med sig från sin hemort, i hvilken de blifvit upfödde och den behålla. Man ser dock huru densame på denna uplystare ort lättare häfves och snarare försvinner än på orter längre från Hufvudstaden belägne, och må derom nämnas följande.

Bläddror på Kroppen, Blädder Rosen, Svinkörn, kallas Älfbläst, och tros förorsakas af Älfvarne, (en slags små lefvande varelser liknande understundom rottor, grisar, smågossar uti röda mössor och gröna eller hvita tröjor klädde, hafvande sine boningar under frodväxta Eneträd och martallar eller store stenar, och sin dants där man ser gräset om somaren vara liksom bortbrändt, hvilka ställen man kallar Älfdantsar) och på hvilkas boningar man råkat antingen släppa sitt eget eller utkasta varmt vatten, hvarföre man är rädd för att ofreda sådana ställen där man tror Älfvarne bo eller dantsa. Denne Älfbläst botas antingen genom offer, som göres af söt miölk med litet guld deri, skafvet af en vigsel ring, eller hvit gröt, eller en barnamössa som nedgrafves antingen under en jordfast sten, eller lägges på det ställe man tror sig hafva ofredat, eller ock mala åt Älfvarne på Älfqvaren.

Denne Älfqvarn är en vid pass 3 alr lång, $1\frac{1}{2}$ aln bred och $1\frac{1}{2}$ aln hög sten liggande på ett berg på Kymlinge ägor i Spånga Socken, bestående af en jernfärgad lös materia, så att med knifsud deri kan grafvas. Man tager sig en fläsksvål eller ylenlapp med en fläskbit och gnider dermed en tämelig stund rundt omkring uti de i stenen varande runde caviteter, förorsakade af dylike malningar och nötningar, hvaraf nämnde sten öfver hela sin öfre sida är intagen. Under desse malningar läses och omläses en bön, hvilken en viss man har sig förbehållen att lära den sjuke malaren, och den han sedan af fruktan för hotad död, icke får lära någon annan. Uti den hola den sjuke malit offras antingen pengar, eller knappe nålar. Den trasa hvarmed de efter malningen flottige fingrarne aftorkas, får icke hemtagas.

För Håll och Styng intages fin stött glas, för Colik intages Slipgrums, för frossan brukas stött orsten eller $\frac{1}{2}$ kvarter bränvin med 1 skedblad krut uti att intaga.

Att påskynda en snar förlossning för en barnsängsquinna gifves henne att intaga Saffran, Caffé, bränvin, gäst, eller dylike för sådant tillstånd onaturlige medel, äfven så kallade Tuppröet af ägg, harkött att äta. — — — — —

Efter förlossningen skall kvinnan styrkas med Caffée eller ett glas bränvin med peppar uti som henne ingifves. — — — — —

Om barnet bör hållas noga vård och vakt vid lius om nätterne, till des det blir döpt, annars kan det bli af Skogs eller Bergs Rå bortbytt. Då barn få Ängelska sjukan, tror man dem vara sådana. Bytingar eller Skogs och Bergtrolls barn.

Om katten komer att gå under ett odöpt barns säng eller vagga, blir det oroligt.

Ingen gärdesgård får bindas vid eller vedja slås om ett växande träd. Den qvinna som råkar att gå deröfver får svårt att föda barn.

När Göken gal på bar qvist, blifva hororne det året många; hvadan man då hörer ärliga Hustrur och qvinnor djupt sucka.

Om det är kallt natten för Mariæ bebodelse dag skola derpå blifva 40 frostnätter.

Om man låter regna i sitt hufvud af första regn som faller i Maji månad, skall håret växa långt.

Om Fredagen må man icke klippa hår och naglar, man får deraf ondt i hufvudet och nagelrötterne.

Att först koma utu kyrkan och hem till sitt Juhledagen, ger enom lycklig bergning det året, hvarföre ett hastigt uppbrott skedde i kyrkan så snart välsignelsen från altaret börjades, med språng och buller skyndade man sig, för att sedan med alt hvad hästen kunde springa, hastigt hemkoma och få sätta skeden uti grötfatet. Denne vantro hemades lyckligen genom föreställningar från Prädikstolen efter slutad Prädikan Juhledagen år 1785 och 1786, hvarigenom de fleste vidskeplers ursprung visades och föreställdes på det möjligaste löjeligaste sätt tillika med den skada de förorsaka på ordning och goda seder.

Att Juhleafton strö halm på golfven uti sine boningsrum skall icke allenast vara en åminelse af vår Frälsares födelse på Hö och Strå; utan ock göra den åker fet på hvilken denne halm sedan lägges.

Då det ringes efter lik tro visse kloke sig af klockornas liud kunna höra huru snart lik skall blifva; och äfven understundom om man eller qvinna först skall dö.

Då man tillmäskar till bryg eller bränvins bränning, skall ett kohl kastas deri, och Rodret stickas först i elden, detta ger lycka. En främände, som härunder inkomer bör ock först röra i elden, inan han ger sig i samtal med den arbetande.

Första Maji hvarje år skall all ungdom låta öppna sig ådern, i synnerhet skall detta vara nyttigt för flickor. Då skall man ock roa sig med dants och drickande hvilket kallas att dricka mærg i benen. Aftonen för första Maji göres eldar på höga berg, hvartill berget ofvanföre Danneryds krog varit nyttjat i Danneryd, till des genom föreställningar från prädikstolen år 1786, om den fara och oskick som med denna sed, medelst dants, drickande, skräl och skrik, skutande, deraf följande förkylningssjukdomar, slagsmål, skador med m. äro förerade, hvaremot man utan fara och oliud kan med mera nöje och heder roa sig under tak, den uphörde till år 1791, då någre Herrar N. N. saman satte sig att åter bringa sama osed i bruk, och dertill tubbade någre socknens drängar. Framtiden skall visa om välmening och dygd, eller ondska och orolighet segrar. Men åderlåtningarne blefvo år 1786

aldeles afskaffade äfven genom föreställningar från prädikstolen. Tillförene var vanligt, att å Kyrkbacken kungordes det åderlåtaren den första Maji skulle ankoma till krogen, dit ungdomen sama dag kunde sig infinna för att hvar och en få ådern öpnad för 2 s. b. personen.

Hönsfjäder får icke nyttjas i sängkläder; En sjuk har svårare vid att deruppå dö. Sänghalmen, hvaruppå någon dödt skall upbrännas. Efter den döde spökar, i synnerhet om han varit ogudagtig.

Skogs- och Sjö Räer gifvas. De likna framantil ett med guld, silver och siden beprydt fruentimer, men baktill äro de iholige och urgröpte som ett baktrog. På Rinkeby gårde blef om hösten 1785 en piga förvillad och förd till skogs af ett Skogsrå, då hon skulle gå till prästegården. Uti prästegårds hage blef en piga af Skogsfruen beröfvad hela sitt dags arbete af granviskor, hvilka Skogsfruen med sig bortförde, och pigan hemkom förskräckt half till sine sinnen öfver händelsen, att hon slagits med Skogsfruen om viskorne. Vid Insjöheden på Breviks ägor å Lidingön blef år 1790 ett 2 års gammalt barn ihjelmramadt af Sjöra. (Hvilken Tro för ro skuld blifvit efter föräldrarnes uppgift anoterad uti Lidingö dödlissa.) Därstädes tol Sjöraet icke någre höns dem det alla förgör. (NB. Detta Torp blef år 1788 och 1789 upbygdt af Breviks ägare Herr Capitaine Jägerhorn, till Hönsgård, förmodeligen dö Hönsen af svält och vanskötsel då eftersyn icke kan hafvas. Emellertid var Bruksfolket på Insjöheden ursäktadt för vantroen skuld.) Skogs och Sjöraen tillkomo då Gud nedstörtade Änglarne ifrån Himelen. Någre föllo då uti Skogar, någre uti Sjöar, och fingo där sine Hemvist.

Tomtegubbar hafva sine tillhåll i Logar och Lador, samt store iholige träen. De likna små barn med hvita eller grå tröjor och röda mössor, synas sällan, äro lycklige för den, som för dem har tillgifvenhet, annars tvärt om, om man icke tror dem eller ock talar illa om dem. Uti en sådans hus är ingen drygsel och välsignelse med hö halm och säd. Att offra hvit gröt och en barnamössa åt dem Juhle-afton medför mycken välsignelse. En Bonde som årligen gort desse offer mädde väl framför sine grannar. Bittida en morgon blef han varse en Tomte gubbe bära i munnen till sin lada ett halmstrå med sädesax uppå, förebrår Tomtegubben med åtlöje hans fåfångä möda med så litet i sender. Denne svarar efter du begabbar mig och icke

är nöjd med de tunga bördor jag bär och till dig burit i många år, skall jag hädanefter draga lika mycket ifrån dig som jag hittills burit till dig. Tomtegubben begaf sig derpå till grannarne, som derefter blefvo välmående, men denne bonde oaktadt all sin flit blef alt fattigare och hade altid olyckor och vantrefnad i stall och fähus. Tomtegubben stod ej mer att beveka. Det är således farligt att förtörna Tomtegubben. Berättelsen förmäler endast händelsen men icke hvar den sig tilldragit.

Ofvannämnde varelser och Spöken kunna endast ses af dem som äro födde Torsdags eller Söndags natt.

Trolldom tros, att neml. kunna sätta sjukdom på en ovän, med Trollskott kunna döda ovännens kreatur, fast än skottet ofta träffar vilse och råkar andre kreatur eller ock människor.

Gastkramad blir man af sin döde ovän till straff för de oförrätter man honom i lifvet eller efter döden tillfogat; äfven ock om man råkar att gå någon vålnad för när (d. ä. spökelset efter någon död). Likaledes om man ser spöke, och det för någon omtalar, innan man derpå först sofvit, eller dager blir. Till att utröna om man blifvit gastkramad stöpes öfver den sjuke med smält bly taget utaf korsen af ett fenster; om då figurer af det i vatten slagna smälta blyet blifva like döds-kallar, benrangel eller ben af en människa, då är man gastkramad, och kan man af desse figurer se likhet på den som kramat blir den sjuke frisk. Desse stöpningar ske 3 gånger, först öfver hufvudet, sedan öfver bröstet och sist öfver benen, och för hvar gång granskas blyfigurerna noga af den kloka guman, som sådan stöpning förrättar. Då om natten d. 22 Jan. 1790 stöld skede i Danneryds kyrka, hördes bullret af både in och utsoknes förbiresande, men ingen vågade derom nämna för någon förr än dager vardt att i kyrkan grufveligen hade spökat. Likaså då inbrottsstölden skedde år 177— d. —¹ hade man sett 2:e spöken på kyrkogården, man skyndade sig förbi läste och bad Gud i Fader vår och flere böner. Uti och omkring kyrkor samt på afrättsplatser eller där någon missdådare blifvit begrafven, eller något mördadt barn, som kallas myling, blifvit undan gömt, spökar mer än annorstädes.

¹ År och dag angifvas ej i urskriften.

På Mörby och Käfvinge skog finnes en underlig fogel liknande Tjäder, på hvilken skott icke taga. Han är ganska arg, har en besynnerlig egenskap att kunna injaga fruktan hos skytten, den han ofta skrämmer och förföljer. (Jfr. Wetensk. Ac. Handl. 1787: pag. 203.) Qvinkönet tol han aldeles intet, vårtiden är han argast att sama kön förfölja både af folk och få. Han yfves och sporrar i sin vrede som en kalkon och knäpper med näbben. Hvad som annars är skottfritt råkas och dödas säkert med kula af åskevigge eller silfver.

Heliga Trefaldighetskällan vid Enköping nyttjad H. Trefaldighets natten botar alla krankheter. Bonden Jan Aman uti Stocksboda och Ekeby kunde icke öfvertalas att afstå från årlige besök vid denna källa med hustru barn och husfolk; men vid dess afflyttning här ifrån år 1787 uphörde i denna socknen dylike resor dit, ty de öfrige funno vid föreställningar dårskapen deraf.

Bryg- och Bränvins redskap kan genom signerier förgöras, att dermed ingen lycka kan hafvas. Detta kan återgöras af andre kloke, som starkare äro i konsten.

Det gifves ock kloke, som kunna återgöra hvad som blifvit bortstulet, d. ä. uptäcka Tjufven, säga hans göma och tvinga honom att återbära det stulna. Är den kloke mycket stark i sin konst, kan han låta tjufvens skepelse synas i en vattenså, så att han kan igenkännas. Tjufven får då ganska ondt och kan icke emotstå den osynliga magt, som tvingar honom att koma löpandes och uptäcka sig sjelf.

Om en kyrkotjuf kastar efter af pengarne som han stulit skall man hafva svårare att honom uptäcka; Hvadan tjufvarne vid den stöld, som skedde i Danneryds kyrka den 22 Jan. 1790 kastat lös-pengar öfver hela Sacristie golfvet. Det sama skall ock skett vid stölderne förra gångerne.

Fisk bör man icke räkna, icke heller låta någon veta huru mycket man får, utan alltid beklaga sig, det man får nu mindre än förr, så snart sanningen blir kunnig, mister man sin fiske lycka. Stulen Fisk-redskap har god lycka med sig, men den som blifvit bestulen får olycka med sitt fiske.

Om man rubbar ett fogelbo med späda ungar uti eller dem förstörer, gör man en stor synd, som straffas med någon svår olycka.

En varg får man icke nämna varg, utan med andra mindre varglike namn, Tusse, Tasse, de grå, Gråfot, Gullfot. Han biter då intet ens kreatur; Icke heller får man omnämna den skade han gort enom, ty då gör han ännu större skade; aldraminst får man ofreda des kula och ungar, lika så förhåller det sig med Räfven, låter man Rofdjuren yngla och föröka sig i fred, så får man ock för dem vara i fred på de ägor där de hafva sitt tillhåll. Om man gifver sin Boskap in vargträck uti fodret när den utsläppes på bete om våren skall ingen varg röra dem det året.

Stulet och igenfånget gods botar modstulenhets hos folk och få, och är nyttigt i mångahanda sjukdomar, om af det stulna och igenfångna skafves något litet och ingifves den sjuke.

Ältan hos barn botas vid Älfqvarnen (se ofv: pag. 2) i Spånga socken på hvilken males, som ofvan sagt är, af det feta vid malningen strykes omkring barnets nafvel hvarvid åtskilligt läses, som ingen annan än den som söker bot för barnet, får lära.

När Barnet i lindan magrar, fingrar och tår hvitna och blifva snurkne och liksom utsugade, pattas barnen af älfvarne. Man skall då offra miölk, eller söt gröt, eller vigselguld, eller en barnmössa, under en martal, eller stor enebuske, eller jordfast sten.

För hvad sjukdomar som helst brukas sällan andre än ofvananförde onaturlige och vidskepelige medel, så snart styrkes till bepröfvade läke medels bruk, svarar straxt dårskapen hos de fleste: hvad är det värdt att bruka något, är sjukdomen till döds så dör jag, är han till lifs så lefver jag.

Utom den nytta man under sin sjukdom har af Herrans heliga nattvard, att genom den samas annamande få syndernas förlåtelse och saligheten om man dör, skall den ock förändra sjukdomen till lifs eller till döds.

En qvinna, som efter barnsängen är sjuklig och svag, tror kyrko-intagningen vara ett godt styrkemedel, åtminstone vill hon försöka om det efter granqvinnornas råd icke hjälper.

Vissa tecken i händer, i ansikte gifvas, som säga enom ens tillkomande öden, allenast man dem förstode och till spåmän s m sådana tecken uttyda sättes mycket tro.

När ugglan skriker, eller Rottor sönderskåra gångkläder i huset,

skall någon dö där sådant händer, man ryser derföre och äfven svär vid uggleskrik, och öfver rottefrat.

Om en qvast uppsättes på en hög stång vid gården skall höken icke taga hönsen.

Om svin eller få får lukta i miölkebyttan blir miölken lång, man skall då straxt lägga en brödbit uti sama bytta och låta en häst äta up den, så förekomer den fruktade olägenheten.

Ett par karlabyxor lagde skrensle öfver ryggen på en ko gör att hon snart tager Tiur.

När någon qväljes i sömnen, vill men kan intet ropa, så rides han af maran det är af någon som går i sömnen och lägger sig öfver honom och qväfver honom. Denna mara inkomer antingen igenom nyckelholet på dören eller skorstenen om spjellet står öppet. Det är farligt att sedan maran inkomit och börjat rida någon, då tilltäppa nyckelholet eller skorstenen, ty det kan hända om maran icke finner någon annan öppning att utkoma igenom, hon i vrede försatt rifver ut all eld och aska ur spisen kring hela rumet. Dock kan en präst som är mycket stark i tron på Gud tvinga henne att gå ut genom ett med nål stucket hol i korset på fenster blyet. Maran är osynlig för alle utom för en starkt troende präst. När hästarne svettas nattetid i stallet, så ridas de ock af maran. Som botemedel för detta och mycket annat ondt, tjenar att upspika döda Hökar, Örnar, Glader, Skater, Kråker, öfver Stallsdören och spiltorne.

Ar 1784 i början af Jan. månad begick Länsmans Änkan T — — det oförstånd som kostade henne lifvet. Hon blef om morgonen varse vid Eneby Båtsmans Torps fähusdör en Tomtegubbe, af öfverdåd befäller hon honom packa sig in och intet stå där och skräma folk. Tomtegubben, som intet kunde hämnas på en utfattig, hos hvilken intet fants någon egendom att förskingra ty hon tigde sig födan, slog henne straxt med sjukdom så, att hon upkastade blod, och kunde sig sedan icke röra och knappast andas för det skott han gaf henne till des hon efter 8 dagar blef död.

Att människor genom Trolldom kunnat förvandlas till oskäligen djur och i synnerhet till hästar och vargar, derom gifvas flere berättelser, hvarom kan anföras, hvad som händt Grefve Axel Baner vid

Djursholm¹. Dess bönder blefvo befalde att hemköra Ekar af så ofantelig storlek att man förr aldrig hört eller sett dylikt företagande befallas. Bondehästarne omänskligt handterade och slagne ända till döds, kunde icke af stället röra desse tunga Ekar. Bönderne fingo ock stryk för sine hästars Svaghet. Det blef befaldt att dagen derpå skulle andre och flere hästar förspännas. En Finngubbe lofvade gråtande bönderne hjälp. Då alt till ny förspening var färdigt, förvandlar han Axel Baner till en stor och stark häst, Spänner honom för Eken, och tillåter alla Bönderne med sina piskor, hvilka de icke sparade, så slå och piska detta olyckliga kreaturet att knappast något skin mera var på hans kropp. Det halp intet att han stupade, att han låg långa stunder liksom död. Han måste åter igen upstiga. Gubben befalde att slå, han sade sig nog veta hvad hästen tolde. Han finge icke bli människa igen innan Eken vore framsläpad. Med litet om sender hant änteligen hästen under slag och skrik fram med sitt lass om aftonen. Sedan Axel Baner således sjelf hade försökt hvad det kostade att framsläpa en enda hel Ek, lät han senderhugga de öfrige Ekar och gorde lassen lätta för hästarne.

Till ett bröllopp höstetiden hos en Bonde i Gränge i Västmanland komo Lappar obudne för att där äfven vela roa sig. Då sådant blef dem förmenat, och de icke afstodo ifrån sine påståenden innan de blefvo utkörde, förvandlades den af Bröllopgästerne till varg, som dem förföljde utom dören med käppen. Då denne, som icke mer inkom, skulle som saknad efterses af de öfrige gästerne blefvo de alle så fort de utkomo 19 personer förvandlade till vargar. De som då inne voro blefvo genom fenstren varse hvad som hände, funno rådeliget att tillfredsställa Lapparne med alt hvad, som kunde umbäras af Bröllops kosten. En grufvelig skada tillfogades sedan öfver alt af desse vargar, så mycket lättare för dem att åstadkoma, som de hade sig alla hus och vattenställen bekanta, och voro slugare än andre vargar. Skall anställes, men utan att få skuta någon, man skulle endast ropa deras namn, som blifvit förvandlade och om man råkade nämna någon som gick i varg vid sitt namn, skulle den same vargen åter blifva

¹ Här afses påtagligen Axel Nilsson Banér, död 1554 såsom höfvitsman i Jönköping, hvilkens grafvård finnes i Danderyds kyrka.

människa. Brudens fader sökte på detta sätt med ropande vid namn sin dotter ett helt år genom kringliggande socknar, men hvarken hon eller någon annan metamorphoserad träffades, utom Skräddaren Skin-narpelle sedan han i 7 år gått varg. Hvar Juleafton visade han sig vid Örnbo by, och fick ett stycke kött som kastades för honom på det han icke skulle rifva byens kreatur. 7:de Juleafton besöker han sin mor boende i sama by. Hon kastar för honom kött, men han tycktes dermed icke vara nöjd. Guman var fattig och hade icke stort i förråd att skänka bort utaf. Pelle lägger nosen på bodtröskelen, guman kastar ett större köttstycke för Pelle längre in i boden, och då Pelle lät sig häraf narra, slår guman igen boddörren om honom, erindrandes sig sin son ropar hon: är det du Pelle? Vargskinnet föll i det sama af Pelle och han blef människa som förr, undantagandes varg rumpen, hvilken blef fastsittande vid honom så länge han lefde, och hvaraf han sedan fick heta vargPelle eller rumpPelle. Han födde sig sedan med sitt förra handtvärk och ett hol måste göras hvar han kom på den stol han skulle sitta för hans rumpa. Detta och dylikt tros så mycket fastare, i synnerhet af gammalt folk, som, utom det de blifvit upfödde i en vidskepeligare tid än den nu varande, veta att beropa sig på gamle sagesmän och hvaraf äfven än lefver i Danneryds fattigstuga Pigan Lena Cajsa Andersdotter 74 år gamal, hvilken försäkrar sanning af denna förvandling så mycket öfvertygeligare, som hon, då 9 år gamal, var med sin faster från Malmkärr i Norbergs socken på detta bröllopp, och sedan flere gånger haft sine uptog med vargpelles rumpa. Cajsa har sett det, N. N. har sagt det och hört det af andre gamle, hon, han kan icke ljuga, hvartill skulle det gagna? m. m.

Vid hvarje gård tros vara en orm, som kallas Tomtorm, hvilken skall hafva mycken lycka med sig så länge han får vara i frid. Den som ofredar eller ihjelslår denne Tomtormen (Han håller sig nära eller inuti husen) ådrager sig eller huset någon olycka. Där man ser någon dylik orm hafva sitt tillhåll utsätter man helre söt miölk för honom.

Tandvärk bortskrifves (botas) som följer, man tager ett söm och dermed petar den värkande tanden till des det blir så blodigt att med blodet kan skrifvas den sjukas namn, därpå slår sömet uti botten af en trädallrik, som sättes på en grindstolpe, den som dántager denna

tallrik får tandvärk, men på det ingen måtte härför blifva olycklig hjälper det ock att sätta tallriken långt afsides i Skogen på en stubbe där ingen kan koma åt honom.

På Torrvärk, gicktvärk strykes Enolja, spickolja, Camphertbränvin.

Då lindebarn häftigt skrika under solens nervaro, tros att spöke eller maran plågar dem. Att då slå eld med stål och flinta öfver barnet, antända krut i rumet försökes till Spökelsets och marans fördrifvande. Eldstål, Knif, Sax, eller yxa lagd på Tröskelen vid solenes nedgång skall hindra Spökelse och maran att inkoma genom dören.

Om ett barn sjuknar då det börjar gå eller tala kallas det lär-sjukt och tros koma af otolighet hos barnet att efterapa. Mot denna sjukdom brukas endast att använda all flit att snart lära det gå ock tala. Barnet blir väl deraf sjukare men sjukdomen går förr öfver. Men ömsinte mödrar för att göra sjukdomen långsamt lindrig, lära barnen då intet.

Nyss upväxte svampar på gamle gärdes gårdar, rutne stubbar, eller väggar kallas trollsmör. Tros vara skapadt af någon elak människa för att förgöra ens ladugård eller skäma miölken. Man piskar och slår då desse svampar liksom i största vredesmod, svär och förbannar den elaka människan, sluteligen med mycken ifver och brådskas eldar ugnen, inkastar deri de spöen och ris hvarmed svamparne blifvit piskade, upskrapar noggrant med stickor hvad som ännu deraf kan vara kvar på sitt förrsta ställe, har afsky att koma dervid med blotta händerne eller kläderne, roar sig att se huru desse svampar i elden sjuda och förtäras och gläder sig högeligen öfver uptäckten af den onda tillställningen och den seger man deröfver fått.

Afklipt eller afkamadt hår af hufvudet bör upbrännas, om det utkastas och Skator få lägga det i sine boen, får man utslag i hufvudet.

Att hindra smitta af sjukdomar efter andre som för enom sittit på stol, mark eller afträde, och förekomma något ondt att upstiga utu marken att enom skada, bör man spotta både för sig då man sig sätter, och efter sig då man upstiger, lika så både för och efter sig då man kastat sitt vatten, för den som tillstått det onda, mislyckas då anslaget, och kan hända träffar tillbaka honom sjelf om lyckan är god.

Trollskott kallas den sjukdom hvaraf Häst, Oxe eller Ko störtar och hastigt dör äfven den värk en människa får uti någon lem.

På Straffdagur Onsdag och Lördag bör ingen gå utu eller gå uti tjenst.

Strömkarlen är den största mästare att spela på Fiol af hvilken denne Konst är upfunnen. Han finnes uti starka strömar och Forsar. Har låtit höra sig uti Norrström i Stockholm. När han spelar kan ingen sitta stilla, Ända till bord och stolar måste dantsa. Den som kan förträffeligen väl med Fiolen slå tacten för bonden och genom starka drag röra des känslor tros hafva lärt af strömkarlen sin konst. Icke heller är han enfaldig nog att för den vantrogne neka sig en vän som väcker upmärksamhet och beundran.

Himelsbref äro bref omedelbarligen skrifne af Gud sjelf med för-gylde bokstäfver, nedsände ifrån himelen, sväfvande i luften så nära jorden att hvar och en kan läsa dem sama. Att afskrifva dem är till-låtet, men icke att med händerne taga dem, så snart någon det sama försöker höjer sig brefvet undan. Den som ett sådant bref fått afskrifva af originalet tros vara den lyckligaste ibland människor, att få en afskrift deraf har mycken välsignelse med sig, därförä betalas ända till penningar. En Torpare i Danneryd fick år 1792 i Martii månad låna en dylik afskrift af en sin bästa vän uti Vallentuna socken, det med-delas endast de bästa vänner. Men för denne tjenst af sin bästa vän måste dock torparen betala 4 s. b. Sama Torpare lemnade det till Klockaren Danneroth i Danneryd för att få det afskrifvit och han till kyrkoherden Wallenstein, för att det genomläsa. Det lyder ord ifrån ord som följer:

Himelsbref af Gud. Af ordet blifver man vis och salig i Her-ranom Jesu Christo. Något nytt är skedt uti Baden vid en by, som heter Kindenhus, att en man hafver sett en karl klädd uti bruna klä-der och inga knappar uti sin kortel, och han hade svart hår uppå sitt hufvud. Mannen gick till Prästen och berättade för honom att han ett Spöke sett hade, men Ängelen kom andra och tredje gången igen och bekände för honom, att han en ren och klar Guds ängel var och han slog sina kläder omkring sig, och då blef han såsom en låga, så att man icke kunde se uppå honom för klarhet skull. Ängelen sade till mannen: var icke förfärad och frukta dig icke. Och han bad åter att han skulle gå till prästen, och säga, att han var en ren och klar Guds

ängel, och kan icke hafva ro uti himelen för de fattigas rop och skri, för de måste betala för människorna deras synder och högfärd, som de bedrifvit hafva. Så att Jesus Christus är storligen förtörnad öfver Edra synder, liksom den stora staden Köpenhamn. Han är den vederstyggeligaste uti hela Christenheten. Jag hafver haft trenne gånger bref till Eder uppå jorden. De äro komne af Guds egen hand, och äro skrifne med förgylde bokstäfver, och dem hafven ni tystat ner. När någon ville det afskrifva så stod det fast och stilla på jorden. Detta bref hafver jag Jesus Christus sjelf skrifvit med min Gudomelige hand, och med min Ängel Michaël tillsändt. Gif nu akt uppå detta: Den som om Söndagen arbetar han är förbannad till kropp och själ. Men om ni gån till kyrkan skolen i icke sminka eder, och icke heller krusa edert hår, ty det är högfärd, emedan du afvekna människa intet uplyst din mörka ögon omkring ditt blindade och intryckta hjerta. När du går till mitt hus och tempel att afbedja dina synder, då har du mera hog att krusa ditt hår och sätta up dina förbannade Phantasier och afmålningar Ty Satan får icke behålla sitt eget horn i pannan för människor. Likväl hafver jag skapat människan efter mitt eget beläte. Änglarne gråta öfver Edra synder och ondska. Hade de fattigas bön och rop icke varit, så hade det icke rägnat eller jorden burit någon frukt på 15 års tid för edra synder och ondsko skull. Ni skolen af Edra gåfvor meddela den fattige, ty Jag säger eder, om I icke omvänden Eder, så skall jag straffa både stora och små för eder skull. Beden med hjertans andagt, när i uti mitt hus och tempel gån, att afbedja Edra synder. Hvem detta bref uti sitt hus hafver, och det icke uppenbarar för andra, han är förbannad af min gudomliga hand och af den Christeliga kyrkan, utan låter den ena efter den andra det sama afskrifva, och uppenbaren om ni hafven så många synder som sanden uti hafvet och löf uppå jorden varit hafva och Stjerner äro på himelen. Om i omvänden Eder så skall Eder alt förlåtit varda. Eho som detta icke tror han skall döden dö. Huru kunnen i svara mig ett ord emot tusend på den yttersta dagen för edra synder skull. Jag säger Eder än en gång, att jag Jesus hafver skrifvit detta med min gudomelige hand. Hvem som detta bref i sitt hus hafver eller hos sig bär, honom skall icke Torndön eller Liungeld skada. Hvar och en skall bevaras för eld och brand och all våda samt vattu nöd, som håller mitt bref

och bud, som jag med min Ängel Michaël tillsändt hafver. Gifver akt uppå I människor och tron mig att jag Jesus hafver sjelf skrivit detta bref. Vänder Eder I människor ifrån edra synder och afstån ifrån högfärd. Hjelp den fattiga och torftiga. Hade de fattigas bön icke varit, haden i länge sedan varit nedstörtade uti edra synder. Och om i icke omvänden eder, skall verlden icke stå mer än i 20 år. Det skall blifva så stor vedervärdighet, Sjukdom pestilentja och hunger uppå jorden, att den om morgonen frisk är skall om aftonen död varda. Det skall blifva så stor hunger på jorden, så att en Moder skall upäta sitt eget barn, och människorna skola säga hvar finne vi frid? hvar finne vi tröst här på jorden? vi arma människor! Men om i omvänden Eder så skolen i förnima, att en människa som är 60 år gamal, hennes ålder skall blifva förlängd till 100:de år. Eländighet skall sedan blifva glädje, och barnen skola glädja sig i moderlivet, jag Herren Eder Gud och alt folk skola glädjas. Men den är förbannad till kropp och själ och till helfvetets eld, som icke tror och håller detta bref, men den, som detta bref uppenbarar, han skall få glädjas och fröjdas evinnerliga. Jag Jesus Christus Guds Son af Himelen 1784. Utanskriften: Ett nytt Himelsbref utsändt af Gud sjelf till underrättelse för människorna.

Ofvanskrifne Himelsbref berättar drängen Fredric Beyenström tje-nande på Danneryds prästegård 1792 att hans fader Rusthållaren N. N. uti Tillberga socken och N. N. by uti Vestmanland också har, och att det på des gård skall förvaras så länge den af barn och efterkomande äges, och att det i Vestmanland anses som en stor helgedom. Då jag J. P. W. var med mine Föräldrar på Högstorps gård uti Säby socken uti Småland 1764 lopp där en skara af käringar ikring med afskrift af ett himelsbref, som på lika sätt som ofvannämnda nedkomit från hime-len med gyldene bokstäfver, och uplyftat sig så snart någon det ville röra med händerne, men min Informator Sven Apelstam, som det öfver-kom kastade det på elden. Han förbannas än i dag för en sådan Gudsförsmädelse. Innehållet deraf var nästan lika med ofvanskrifna, dock med någre tilläggningar, såsom förbud att laga sine strumpor om söndagen, m. m.

Likaledes löpp en annan skara af käringar där omkring med himels-eld, som aldrig skulle slockna. Den som deraf fick tända och behålla eld uti sitt hus ansåg sig lycksalig, inga olyckor, inga troll eller troll-

packor skulle hafva magt med det sama. Same Informator som sedan blef Capellan uti Löth socken vid Norrköping utsläckte ock denna eld uti käringarnes åsyn, de skriade till himelen och ropade hämnd öfver denne ogudagtige utan like. Den nitiske Kyrkoherden uti Säby, Prosten Petrus Tranberg, gorde oftast föreställningar från Prädikstolen till sine åhörare om desse och flere andra galenskaper. Det gorde dem endast försigtigare och varsamare att låta vidskepelserne koma till hans kunskap.

Då man ämnar sig till vägs till någon förrättning uträknar man sin lycka dervid efter det första möte man får. Möte af mankön är lyckosamt, men möte af qvinkön är olycksamt efter åldern, att först möta en käring, är det aldrärförargeligaste; att spotta deråt, kan väl något, men icke fullkomligen hjälpa.

Mot den sjukdom man får af jorden (se ofv. f. pag. 11) hjälper att taga 9 döpelse nålar, d. ä. som sutit uti Christnings Kläderne på ett barn under des döpelse, och lägga dem en Torsdags afton vid solenes nedgång antingen under jordfast Sten eller under en torfva, upskuren på en äng, och därvid säga åt älfvarne: Roa dig nu med desse och låt bli N. N. (hvarvid den sjukes namn nämnes, som man söker bot före).

Då man upstiger om morgonen utu sängen bör täcket väl öfverbredas, ty annars, om en Gröning komer att flyga öfver upna sängen, medan hon är varm, får den gulsoten, som deri legat.

Små fisk bör man icke förakta ty den är en Guds välsignelse, man bör derföre med sina notar och redskap så väl eftersöka den som den store och aldeles intet kasta små fisk tillbaka i sjöen, ty för sådant förakt försvinner välsignelsen.

Om man slår en Orm, utan att döda honom, vaktar han sedan i sju år, att få hämnas på den honom slog.

När Skatan skrattar, eller Tuppen gal i förstugan, eller det stundar d. ä. kliar i näsan eller ögnebrynen komer det främmande den dagen, kliar det mycket blir främandet näsvist, högra näseboren eller ögnebrynen stundar för karls och vänstra för fruentimers ankomst.

När det bedes i kyrkan för någon sjuk, dömer man att han dör om då är aldeles tyst under förbönen, men hostar, harsklar eller talar någon är det tecken till lifs.

En källa som rinner åt norr har helsosamare vatten, än den som

rinner åt annat väderstrek, hvarföre ingen annan, än den åt norr rinnande, duger till offerkälla. Nära Landsnora qvarn är en dylik förr brukelig offerkälla, rinnande utu ett hälleberg, därifrån vatten hämtas till botande af åtskillige sjukdomar, i synnerhet för sjuka ögon.

Så snart man miölkat är nyttigt att lägga någre saltkorn uti den spenvarma miölken, på det koerne icke så lätt skola kunna förgöras.

Den som har plåga af Liktornar skall så snart något dödsfall honom berättas, straxt säga vid sig sjelf 3 gr: mine Liktornar äro också döde; så dö de bort.

När ett kreatur blir modstulet eller annars sjukt, skall det klippas i vänstra örat och derutu drypas 3:e droppar blod på en brödbit och gifvas kreaturet att äta.

För stäman eller då ett kreatur har svårt att låta urinen, gjutes des dryck igenom ett qvisthol på något träd 3 gånger, och gifves sedan kreaturet att dricka.

På det räfven icke må taga Gås- Ank- Kalkon- och Hönsungarne skall man gifva dem sin första mat och dryck utu en Räfs hufvudskål, och sedan så mycket möjliget är låta dem derutur äta och dricka i stället för utu ett annat kärl.

Vid ett bord böra icke spisa jämt 13 personer på en gång, ty då dör en af dem inom året.

På ett dukadt bord bör icke läggas någon nyckel ty då får någon förargelse innan aftonen.

Om man Olofsmässodagen innan klockan 12 tillsäger vägglössen 3 gånger att flytta ur huset, fly de deraf bort.

Om man hjälper en Torndyfvel som ligger på ryggen eller skiljer en groda ifrån en orm, m. m. får man afräkning på sine synder.

Då man flyttar ifrån en gård till en annan bör man icke göra rent efter sig utan lemna smutsigt i rumen, annars följer fattigdom med.

Då man köper en ko, skall en spik läggas på Fähuströskelen när koen första gången ledes deröfver, och tillika sägas åt säljaren, kyss koen bak.

Då ett barn jäspar, bör korsas för munnen på det sama. Onda andar hindras derigenom att inkoma i barnet.

Vaggan får intet vaggas tom, barnet blir deraf oroligt.

Då ugnspankaker och i synnerhet kaldfants göres måste dören vara väl tillskuten, att ingen, aldraminst främmande, må inkoma.

Ängelska Elden, Reformar och Skabb, som vätskar sig, betrykes med pulveriserade Vådelskol och qvinnomiölk.

När det regnar i kronan på Bruden, tröstas hon med löfte om rikedomar.

Den blir ock rik som inkomer till någon sömnig.

Inkomer man till någon, som i det sama omtalar enom, dör man intet det året.

Då ett kreatur får ondt i foten, upskäres den torfva hvarpå kreaturet står med den sjuka foten och sättes på ändan af en gärdesgårdsstör.

När någon får en blema, som kallas vagel i ögat, hvilken förorsakas deraf att man fått se en kullfallen stol under foten, sättes sama stolsfot emot det sjuka ögat och kringvrides 3 gr ansols, samt spottas 3 gånger.

Den som har Rosen eller sura ben kan lätteligen förtrollas i synnerhet om han går öfver vigd jord. Att förekomma detta och att de onda benen icke måga bli värre är nödigt då han går eller färdas ut bland sällskaper och alldraangelägnast om söndagar och i kyrkan att hafva en synål i hvardera strumpan på sig.

Om koen ej vill taga tjur, utskäres holet ur en kaka med en liten brödkant ikring och gifves henne att äta.

Då någon går vilse skall han vända mössa, handske, strumpa eller annat plagg afvogt, så skall skogsrådet icke längre kunna förvilla, men att af en händelse påkläda sig något afvogt betyder förargelse.

Om en qvinna under barnsnöd får fatta den i famn, som haft den lyckan att skilja en orm och groda åt, föder hon barnet snart och lätt.

Sak- och namnregister.

Ort- och personnamn äro kursiverade.

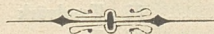
	Sid.		Sid.
Afrättsplats.....	5	Byxor	8
Afträde	11	Bärg	3
Afvigt plagg	17	Bärgning	3
Andar	16	Bärgsrå	2
<i>Andersdotter, Lena Kajsa</i>	10	Bärgstroll	2
Ansikte	7	Bön	2, 15
Ansols	17		
<i>Apelstam, Sven</i>	14	Cirkel, se Ring-formen.	
<i>Baden</i>	12	<i>Danderyd</i>	3, 5, 6, 10, 12, 14
<i>Banér, Axel</i>	8—9	Danderyds fattigstuga	10
Barn	2, 4, 5, 7, 11, 16, 17	Danderyds krog	3, 4
Barnmössa	1, 4, 7	Danderyds kyrka	5, 6
Barnsbörd	2, 17	Danderyds prästgård	14
Barnsängskvinna	2, 7, 17	<i>Danneroth</i>	12
Bebädelsedag, se Marias bebedelsedag.		Dans	3
<i>Beyenström, Fredrik</i>	14	Djurförhamning	8—10
Blod.....	16	<i>Djursholm</i>	9
Bly	5	Dop	2
Blädderrosen	1	Drickande	3
Bläddror	1	Dödsfall	16
Bord, dukadt	16	Döpelsenålar	15
Boskap, se Nötboskap.			
<i>Brevik</i>	4	<i>Elkeby</i>	6
Brud	17	Eld	3, 11, 14
Brygd.....	3, 6	Eldstål	11
Bränvin	2, 3, 6, 10	Eldsvåda	13
Bränvinsbränning.....	3, 6	Enbuske, enträd	1, 7
Bröd	8, 16, 17	<i>Eneby</i>	8
Brödkaka	17	Engelska elden	17
Byting	2		

	Sid.		Sid.
Engelska sjukan	2	Guld	1, 7
Enköping	6	Gullfot	7
Enolja	11	Gulsot	15
		Gulsparf, se Gröning.	
»Fader vår»	5	Gumma	5, 15
Fattigdom	16	Gå i varg	8, 9—10
Fattige	13—14	Gärdesgård	2
Finnigubbe	9	Gärdesgårdstör	17
Fiol	12	Gäspning	16
Fisk, fiske	6, 15	Gök	2
Fjäderfä	4, 16	Göra åter, se Återgöra.	
Flinta	11		
Flyttning	16	Halm	3, 4
Fogel, underlig	6	Hand, tecken i	7
Fogelbo	6	Harkött	2
Foten, ondt i	17	Himmelsbref	12—14
Fredag	3	Himmelseld	14
Frossa	2	Horor	2
Frostnätter	2	Hufvudstaden	1
Frälsarens födelse	3	Hvitgröt, se Gröt.	
Främmande	3, 15, 17	Hydroskopi	6
Fä, se Nötboskap och Fjäderfä.		Häll	2
Fähus	5	Hår	3, 11
Förargelse	16, 17	Hårklippning	3, 11
Förbön	15	Häst	8, 9, 11
Förebud	3, 7—8, 15, 17	Hästskosöm	10
Föreställningar från predikstolen	3, 4, 15	Höger	15
Förgöra	11, 16	Högstorp	14
Förlossning, se Barnsbörd.		Hök	8
Förolämpning	15	Höns	4, 8, 16
Förtrollning	8—10, 17	Hönsfjäder	4
Förvillad	17		
		Igenfånget gods	7
Gast, se Spöke, Vålnad.		Insjöhagen	4
Gastkramad	5	Iråk, se Förtrollning.	
Genomgjutning	16		
Gikt	11	Jesus Kristus	12—14
Glada	8	J. P. W., se Wallenstein.	
Glas, stötte	2	Jul	3, 4
Grangärde, se Gränge.		Julafton	3, 4, 10
Grisar	1	Juldagen	3
Groda	16, 17	Julhalm	3
Grå, de grå	7	Jägerhorn	4
Gråfot	7	Järtecken, se Förebud.	
Gränge	9	Jäst	2
Gröning	15		
Gröt	1, 3, 4, 7	Kaffe	2
Gud	4, 12—14	Kaka, se Bröd.	
Gudsfrösmädelse	14	Kalldans	17

	Sid.		Sid.
Kalfost, se Kalfdans.		Löspengar	6
Kamferbränvin	11	Löt	15
Katt	2		
<i>Kändehus</i>	12	Maj, första	3, 4
Kiromanti	7	Majregn	3
Kloke	5, 6	<i>Malmkärra</i>	10
Klok gumma	5	Mankön	15
Kläda	15	Mara	8, 11
Klädesplagg	17	Marridt	8
Knappnål	2	Marias bebädelsedag	2
Knif	11	Martall	1, 7
Ko	8, 11, 16, 17	Metamorphos	9-10
Kol	3, 17	Mikael, ängeln	13
Kolik	2	Missdådare	5
Korsning	16	Mjök	1, 8, 10, 11, 16, 17
Kreatur	5, 7, 16, 17	Mjölkytta	8
Krut	2, 11	Modstulen	7, 16
Kråka	8	Motsols, se Ansols.	
Kungörelse	4	Myling	5
Kvast	8	Märg i benen	3
Kvinkön	6, 15	Mäskning	3
Kvinnomjök	17	<i>Mörby</i>	6
Kvisthåll	16	Mördadt barn	5
Kycklingar	16	Möte	15
<i>Kymlinge</i>	2		
Kyrka	3, 5	Nafvel	7
Kyrkbacken	4	Nagelklipping	3
Kyrkogård	5, 17	Naglar	3
Kyrkostöld	5, 6	Namn	7, 9, 10
Kyrktagning	7	Nattvardens sakrament	7
<i>Käfvinge</i>	6	Neck, se Strömkarl.	
Källa	6, 15	Nio-talet	15
Käring	15	<i>Norberg</i>	10
Köp	16	Norr	15
<i>Köpenhamn</i>	13	<i>Norrköping</i>	15
		<i>Norrström</i>	12
Ladugård	11	Nyckel	16
<i>Landsnora</i>	16	Nål	2, 15, 17
Lappar	9	Näsa	15
<i>Lidingö</i>	4	Nötboskap	8, 11, 16, 17
Lidingö dödlista	4		
Liktornar	16	Ödöpt barn	2
Lindebarn, se Barn.		Offer	1, 2, 4, 7, 15
Ljungeld	13	Offerkälla, se Källa.	
Ljus	2	Olofsmässodag	16
Lärsjuk	11	Onda andar	16
Läsning	2, 7	Onsdag	12
Lördag	12	Orm	10, 15, 16, 17

	Sid.		Sid.
Orsten	2	Snok	10
Oxe	11	Sotsång	4
Pannkaka	17	Spelman	12
<i>Pelle</i> , se <i>Skinnarpelle</i> .		Spik	16
Pengar	2, 6	Spikolja	11
Peppar	2	Spotta	11, 15, 17
Präst	8	Spådomskonst	6, 7
<i>Prästegårdshage</i>	4	Spåmän	7
Ref-orm	17	<i>Spånga</i>	2, 7
Regn	3, 17	Spökande	4, 5
Rikedom	17	Spöke	5, 11, 12
Ring, se <i>Vigselring</i> .		Stall	5, 8
Ring-formen	17	Sten, jordfast	1, 7, 15
Ringning	3	<i>Stockholm</i>	12
<i>Rinkeby</i>	4	<i>Stocksboda</i>	6
Rofdjur	7	Stol	17
Rosen	1, 17	Stolsteg, se <i>Vagel</i> .	
<i>Rumppelle</i> , se <i>Skinnarpelle</i> .		Straffdaggar	12
Rå	2, 4, 17	Strömkarl	12
Råka för, se <i>Förtrollning</i> .		Stulet gods	6, 7
Råttor	1, 7	»Stundar»	15
Räf	7, 16	Styng	2
Räfskalle	16	Stål	11
Saffran	2	Stöld	5, 6
Salt	16	Stöpning med bly	5
Satan	13	Surbent	17
Sax	11	Svamp	11
Signeri	6	Svans	10
Silfver	6	Svin	1, 8
Sju år	15	Svinkörn	1
Sjukdom af jorden	11, 15	<i>Svinnigarns källa</i> , se <i>Enköping</i> .	
Sjörå	4	Synd	6, 16
Skabb	17	Synål	17
Skall	9	<i>Säby</i>	15
Skata	8, 11, 15	Sänghalm	4
<i>Skinnarpelle</i>	10	Sängkläder	4, 15
Skjutande	3	Sängtäckte	15
Skogsfru	4	Söm	10
Skogsrå	2, 4, 17	Sömnig	17
Skogstroll	2	Söndag	13—14, 17
Skottfri	6	Söndagsbarn	5
Slipgrums	2	T — —, länsmanssenkan	8
Smitta	11	Tall	1, 7
Smutsigt	16	Tallrik	10
<i>Småland</i>	14	Tandvärk	10
Smörjning	2, 7	Tasse	7
		Till döds, till lifs	7, 15
		<i>Tillberga</i>	14

	Sid.		Sid.
Tjur	8, 17	Varg	7, 8, 9—10
Tjäder	6	Vargpelle, se Skinnarpelle.	
Tjänst	12	Vargsvans	10
Tomte	4, 8	Vargträck	7
Tomtorm	10	Varmt vatten	1
Tordyfvel	16	Varsel	3, 7
Tordön	13	Varulf, se Gå i varg.	
Torfva	15, 17	Vattunöd	13
Torrvärk	11	Vettar, se Älfvar, Änglar, Tomtar.	
Torsdag	15	Vidja	2
Torsdagsbarn	5	Vigd jord	17
Tranberg, Petrus	15	Vigselring, vigselguld	1, 7
Trasa	2	Vädeldkol	17
Trefaldighetskälla	6	Välnad	5
Trefaldighetsnatt	6	Vägglöss	16
Tre-talet	5, 16, 17	Vänster	15
Tretton-talet	16	Värk	11
Troll	2, 14	Västmanland	9, 14
Trolldom	5, 6, 8		
Trollpacka	14	Yxa	11
Trollskott	5, 8, 11		
Trollsmör	11	Åderlätning	3, 4
Träd	1, 2, 4, 7	Åman, Jan	6
Tupp	15	Åskvigg	6
Tuppfrö	2	Återgöra	6
Tusse	7		
		Ägg	2
Ugglå	7	Älfbläst	1
Ugnspannkaka	17	Älfdans	1
Uppsägning af ohyra	16	Älfkvarn	1, 2, 7
Urín	1, 11	Älfsugning	7
Urinstämma	16	Älfvar	1, 7, 15
Utslag	1, 11, 17	Ältan	7
		Änglar	4, 12—13
Vagel	17	Äring, se Bärning.	
Vagga	2, 17		
Valborgsmässoafton	3	Ögonbryn	15
Valborgsmässodag	3	Ögonsjuka	16, 17
Valborgsmässoeld	3	Öra	16
Wallenstein, J. P.	12, 14	Örn	8
Vallentuna	12	Örnbo	10

Arbeten, som angå Nordiska museet eller utgått från det samma:

Samfundet för Nordiska museets främjande. Meddelanden, utgifna af **A. Hazelius**. Stockholm 1881—1897. Pris: från 60 öre till 2 kr. 50 öre.

Meddelanden från Nordiska museet 1897. Utgifna af **A. Hazelius**. Stockholm 1898. Pris: 3 kr.

Utgör en fortsättning å afdelningarna 1 och 2 i ofvan nämnda arbete »Samfundet för Nordiska museets främjande», hvilket från och med 1897 utgifves såsom tvänne skilda skrifter.

Handlingar angående Nordiska museet. Utgifna af **A. Hazelius**. 1—3. Stockholm 1890 och 1891. Pris: 25 och 50 öre.

Minnen från Nordiska museet. Afbildningar af föremål i museet jämte åtföljande text, under medverkan af flere konstnärer och författare utgifna af **A. Hazelius**. Första bandet. H. 1—12. Stockholm 1880—1892. Andra bandet. H. 1—7. Stockholm 1888—1897. Pris: 2 kr. för hvarje häfte.

Afbildningar af föremål i Nordiska museet, äfvensom af nordiska ansiktstyper, klädedräkter och byggnader, af hvilka teckningar förvaras i Nordiska museets arkiv. Utgifna af **A. Hazelius**. B. I. H. 1—7. Stockholm 1888—1892. Pris: 1 kr. 50 öre för hvarje häfte.

Das Nordische Museum in Stockholm. Stimmen aus der Fremde. Als Beilage: Führer durch die Sammlungen des Museums. Mit 37 Illustrationen. 122 Seit. Stockholm 1888. Preis: 2 Kr.

Runa. Minnesblad från Nordiska museet 1888. Utgifvet af **A. Hazelius**. Stockholm 1888. Pris: 4 kr.

Karta öfver Skansen, Bredablick, Lejonslätten och Framnäs å Kongl. Djurgården. Upprättad af **C. E. Dahlman**. 2 uppl., öfversedd år 1897. Pris: 50 öre.

Bilder från Skansen. Skildringar af svensk natur och svenskt folklif, under medverkan af flere författare och konstnärer utgifna af **A. Hazelius**. H. 1—9. Stockholm 1896—1899. Pris: 2 kr. för hvarje häfte.

Skansen. Friluftsmuseet å Kongl. Djurgården. Skildradt och beskrifvet af **H. A. Ring**. 2 uppl. Stockholm 1897. Pris: 1 kr. 50 öre.

Das Nordische Museum und Skansen. Von L. Passarge.

(Särtryck ur arbetet *Schweden. Fahrten in Schweden, besonders in Nordschweden und Lappland.*) Stockholm 1897. Pris: 35 öre.

Denna uppsats har äfven utkommit i svensk och engelsk öfversättning.

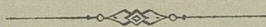
Ein eigenartiges Museum für Natur- und Völkerkunde. Von W. König. (Särtryck ur *Universum. Illustrierte Familienzeitschrift.*) Stockholm 1898. Pris: 35 öre.

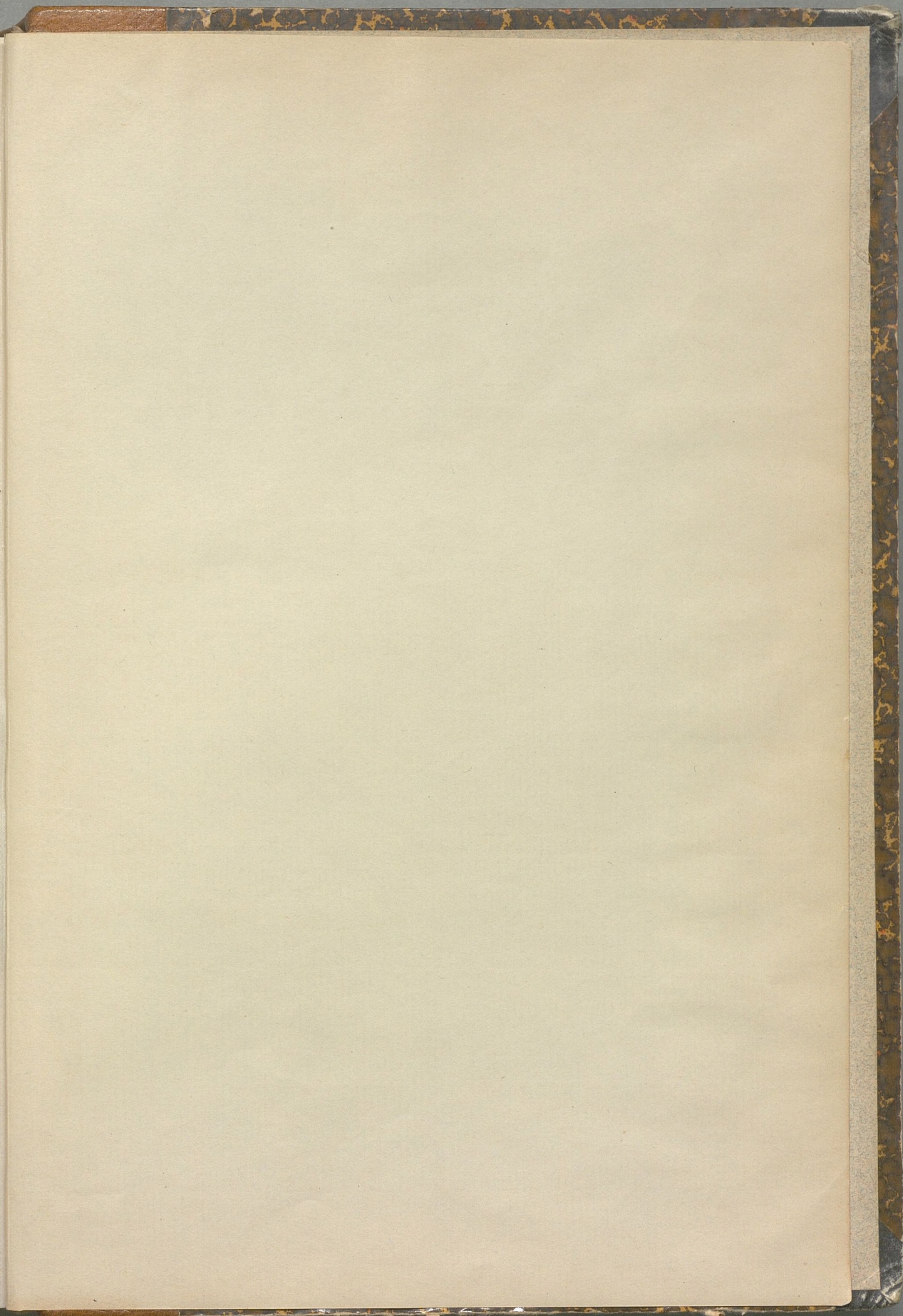
Ringlekar på Skansen. Utgifna af Nordiska museet. Stockholm 1898. Pris: 35 öre.

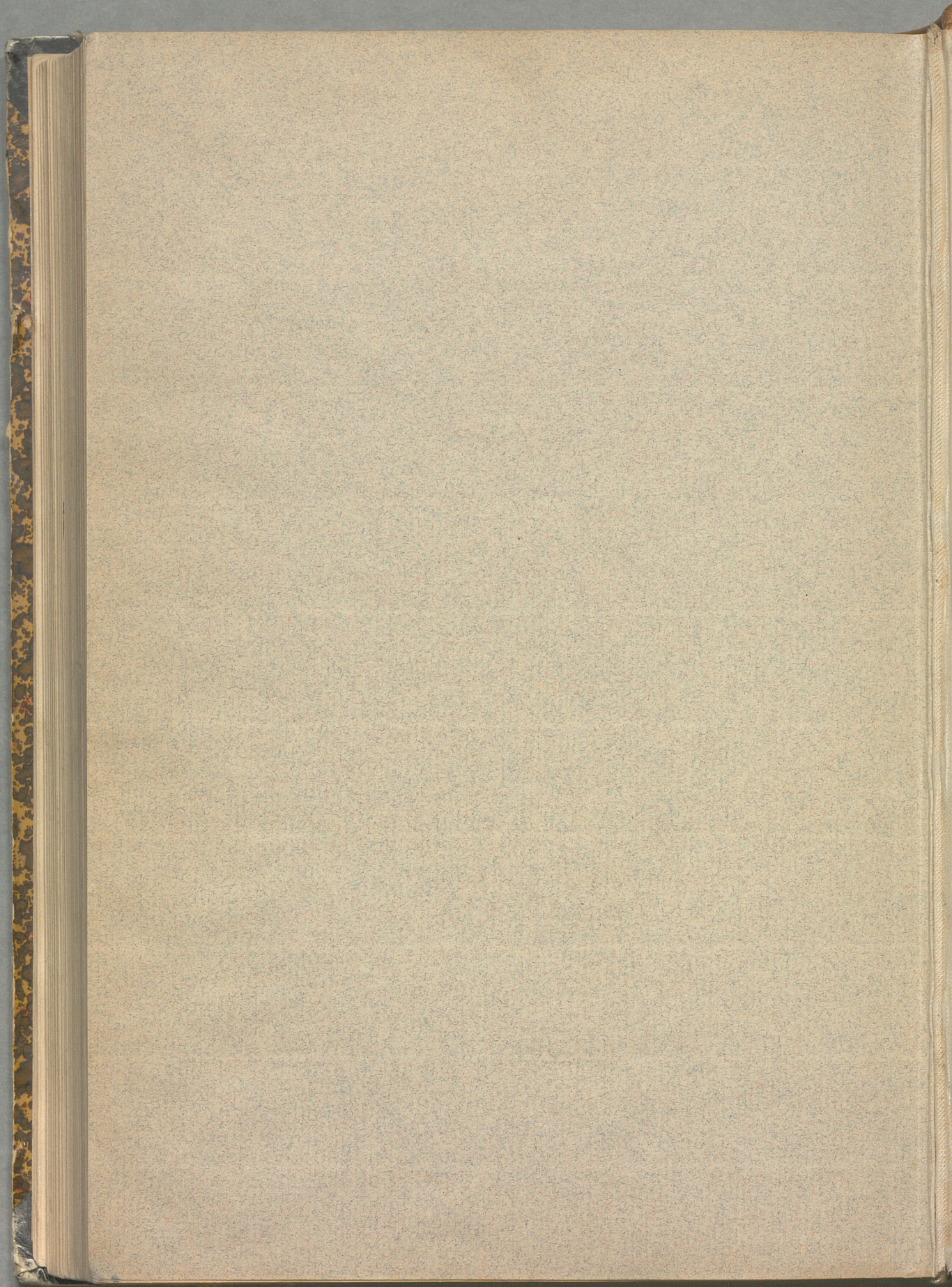
Toner från Skansen. Svenska folkmelodier och dansar, för piano upptecknade af F. Sundling. 12 sid. Stockholm 1893. C. Gehrman's musikförlag. Pris: 1 kr.

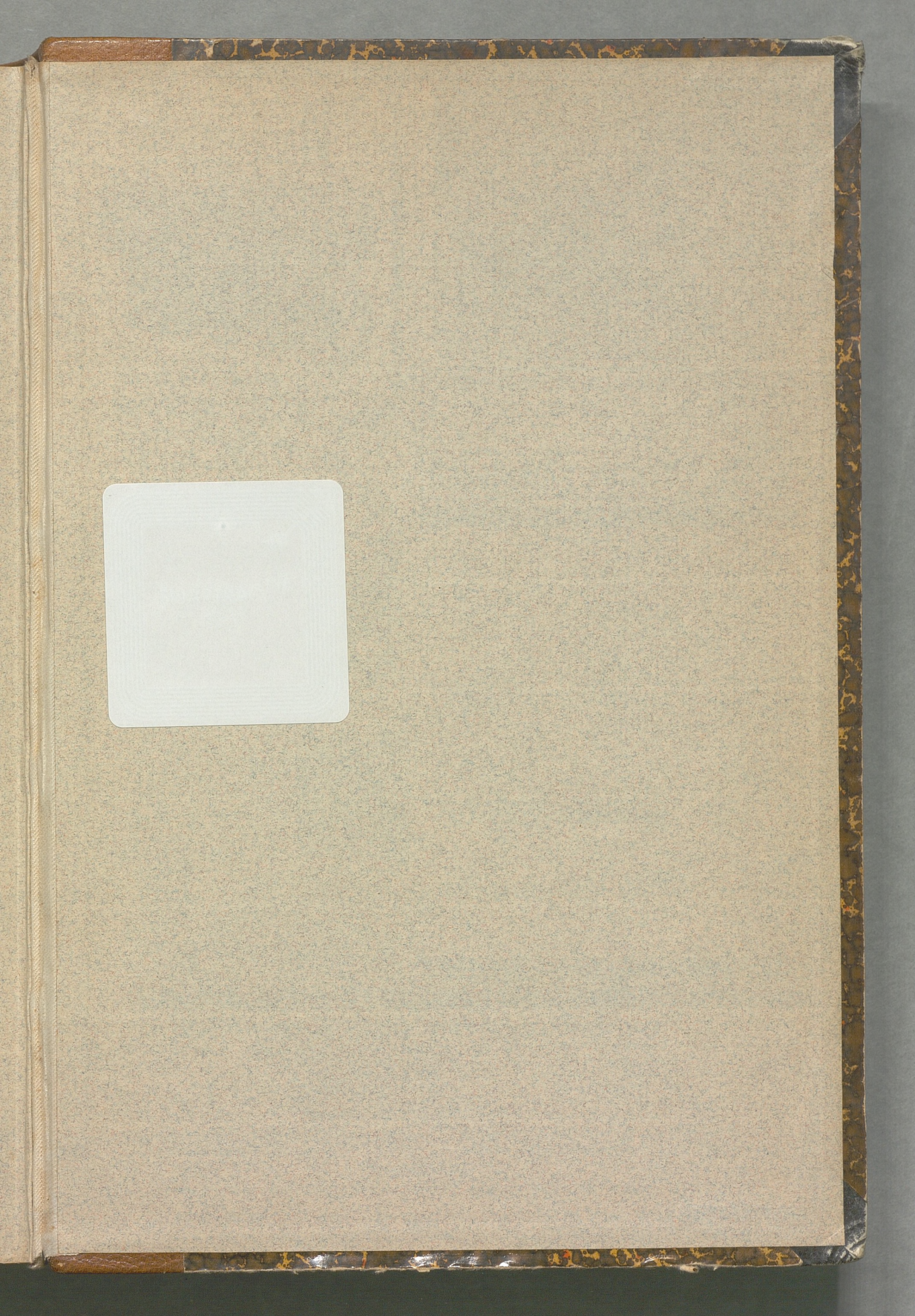
Förslag till byggnad för Nordiska museet. 15 ljustryck efter de af arkitekten prof. I. G. Clason utarbetade ritningarna, samt upplysande text. Stockholm 1891. Pris: 10 kr.

Träsniderimönster i allmogestil, hemtade ur Nordiska museet i Stockholm. Af V. Oldenburg. 250 motiv från 16-, 17- och 18-hundratalet jemte deras användning å gamla föremål. Utgifvet med understöd af svenska staten och Nordiska museet. 32 planscher i ljustryck jämte text. Stockholm 1893. G. Chelius' förlag. Pris: 10 kr.

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 360 588 2

www.books2ebooks.eu